

Migracja zarobkowa Ukraińców

Wstęp

Ludzkie pragnienie życia w dostatku i posiadania wszystkiego, co tylko się zechce, jest odwieczne, ale nie wszystkim udaje się je zaspokoić. Obecnie większość ludzi żyje na podobnym poziomie, jest jednak wiele bardzo zamożnych osób, a jeszcze więcej biednych, a klasa średnia, jeśli istnieje, jest zwykle nieliczna. Taką właśnie sytuację obserwujemy na Ukrainie. Ten układ sił w społeczeństwie skłonił wielu Ukraińców do poszukiwania lepszego życia poza granicami własnego państwa. Część mieszkańców Ukrainy corocznie wyjeżdża do pracy za granicę, do krajów Unii Europejskiej. Migracja siły roboczej z Ukrainy negatywnie wpływa na wskaźniki finansowe kraju oraz na sytuację społeczną.

Zatrudnienie Ukraińców za granicą w większości jest nielegalne, co jednak im nie przeszkadza, ponieważ ich pensje pozostają na wyższym poziomie niż w kraju rodzinnym, zachęcając przez to do takich wyjazdów. Zrozumiałe jest, że zarobki nie są jednakowe we wszystkich krajach. Wybór kraju, do którego wyjeżdża się w celach zarobkowych, zależy bezpośrednio od samego migranta i od jego finansowych możliwości.

Główna przyczyna zarobkowej migracji Ukraińców

Dziś Ukraina jest jednym z największych dostarczczyeli siły roboczej w Europie. Główna przyczyna migracji pracowników z Ukrainy jest niewątpliwie społeczno-ekonomiczna. Mimo że dzięki rozwojowi gospodarki ukraińskiej polepszyła się sytuacja na krajowym rynku pracy i poprawił się poziom życia ludności, Ukrainie wciąż jeszcze daleko do europejskich standardów. To zmusza obywateli Ukrainy do poszukiwania dla siebie lepszej doli za granicą, co jest zgodne z naturalnym, gwarantowanym prawem konstytucyjnym pragnieniem człowieka, by znaleźć godnie opłacaną pracę.

Zgodnie z wynikami socjologicznego monitoringu Instytutu Socjologii NAN Ukrainy do pracy za granicę chociażby raz wyjeżdżało blisko 10% dorosłych

Ukraińców¹. Badanie Migration Policy Institute pokazało, że kryzys ekonomiczny też wpłynął na ruch migracyjny. Obecnie coraz mniej ludzi wyjeżdża do innych krajów w celach zarobkowych, jednakże ci, którzy już przebywają za granicą, nie zamierzają wracać do domu — warunki życia w ojczyźnie pozostawiają wiele do życzenia w porównaniu do warunków w krajach emigracji.

Okoliczności wyjazdu za granicę w celach zarobkowych

Brak wiedzy o możliwościach legalnego zatrudnienia za granicą

Jak wynika ze statystyki, ponad 80% migrantów pracuje nielegalnie. Na to zjawisko składają się zarówno ogólne przyczyny, jak i niedostateczna wiedza migrantów na temat legalnych sposobów otrzymania pracy za granicą. Należy wiedzieć, że zgodnie z zasadami legalnego zatrudnienia w krajach UE pracę mogą otrzymać obywatele krajów członkowskich. Jeżeli w danym kraju brakuje wykwalifikowanych pracowników w określonym zawodzie, to do pracy może być zatrudniony obcokrajowiec.

Trudna sytuacja ekonomiczna obywateli i bezrobocie

Ukraina znajduje się w dość trudnej sytuacji ekonomicznej. Na rynku najwięcej jest ofert pracy o niskich zarobkach. Nie zawsze udaje się ją znaleźć w konkretnej dziedzinie. Niedobór miejsc pracy widoczny jest przede wszystkim w małych miejscowościach. W takich okolicznościach zrozumiałe jest, że tysiące młodych kobiet i dziewcząt wyjeżdża za granicę w poszukiwaniu lepszego życia, z myślą o godziny pracy, a zamiast tego często padają one ofiarą niewolnictwa seksualnego.

Niepełny obraz życia za granicą

Życie za granicą wydaje się bardzo atrakcyjne. Kto nie chciałby mieszkać za granicą albo przynajmniej wyjechać poza kraj? Wszyscy ludzie marzą o dostatku, komforcie i szczęśliwym życiu. Wielu osobom wydaje się, że za granicą można to wszystko łatwo i szybko osiągnąć. W rzeczywistości nie jest to jednak takie proste.

Relacje w rodzinie

Często przyczyną wyjazdu z ojczyzny są też nie najlepsze stosunki z bliskimi. W większości wypadków konflikty te mają podłoże finansowe. Ludzie starają się uciec od dotychczasowego otoczenia i wyjechać za granicę w poszukiwaniu lepszego bytu materialnego.

¹ *Migracja zarobkowa: gdzie do pracy, jeśli nie w domu*, <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/news/trudova-migracija> (dostęp: 17 maja 2011).

Ukraińskie struktury pośrednictwa pracy za granicą

Poszukiwanie zatrudnienia przez struktury pośrednictwa pracy za granicą daje obywatelom Ukrainy szansę na legalne zatrudnienie przez pracodawcę zagranicznego i na gwarantowane w ramach prawa pracy zabezpieczenie socjalne. Jednak nawet wtedy, gdy osoba stara się wyjechać za granicę do legalnej pracy, nadal istnieje ryzyko wpadnięcia w ręce spekulantów z nielegalnej agencji rekrutacyjnej. Aby tego uniknąć, poszukujący pracy powinien wiedzieć, że pośrednik ma obowiązek mieć zezwolenie na prowadzenie swej działalności. Dnia 24 lutego 2007 roku na Ukrainie było zarejestrowanych 515 podmiotów gospodarczych² zajmujących się pośrednictwem pracy za granicą, licencjonowanych przez Ministerstwo Pracy. Z pomocy agencji pośrednictwa pracy korzysta tylko 1–2% z całej liczby migrantów, ale odsetek ten rośnie. Monitorowaniem działania podmiotów gospodarczych zaangażowanych w pośrednictwo pracy za granicą zajmuje się Komisja do Spraw Pośrednictwa Pracy za Granicą oraz Przyznawania Pozwoleń na Pracę dla Cudzoziemców na Ukrainie. Wspierają ją w wykonywaniu tych zadań komisje regionalne, monitorujące zgodność działalności pośrednictwa pracy za granicą z warunkami licencji, na podstawie dokumentu zatwierdzonego przez Państwowy Komitet Ukrainy w sprawie Polityki Regulacji i Przedsiębiorczości oraz Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Ukrainy dnia 24 czerwca 2004 roku, Nr 78–141 (zarejestrowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości Ukrainy, Nr 887/9486 z 15 lipca 2004 roku).

Istnieje jeszcze inny sposób wyjazdu za granicę. Część nielegalnych migrantów korzysta z usług agencji turystycznych. Schemat działania jest bardzo prosty. Ukraińiec, który chce wyjechać do pracy do kraju UE, wnosi opłatę od 300 do 2000 euro dla agencji turystycznej za otrzymanie wizy turystycznej i pomoc przy wyjeździe do pożądanego kraju razem z turystami. Otrzymawszy wizę, dołącza do grupy turystów, bez żadnych problemów przekracza granicę i po drodze, a na terenie kraju, w którym chce pracować, porzuca wycieczkę.

Kontrola służby imigracyjnej i zatrudnienia cudzoziemców

Pozwolenie na pracę wydaje służba imigracyjna. Większość krajów prowadzi politykę imigracyjną, która wynika przede wszystkim z troski o miejscowy rynek pracy, i tym samym służy zapewnieniu pracy własnym obywatelom. Wiadomo, że mieszkańcy danego kraju mają pierwszeństwo za zatrudnienia w stosunku do imigrantów. Przed wydaniem cudzoziemcom pozwolenia na pracę często przeprowadzany jest tzw. *labour market test*, czyli test na rynku pracy. Procedura ta polega na sprawdzeniu, czy na miejscu

² *Poszukiwanie pracy za granicą*, „Za granicą” nr 10 (372), <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=372&idart=3725> (dostęp: 17 maja 2011).

nie ma kandydatów na stanowisko pracy, które planuje się zaoferować obcokrajowcom. Jeśli na przedstawioną ofertę zatrudnienia w ciągu kilku tygodni nie ma żadnej odpowiedzi, to uważa się za dopuszczalne i uzasadnione, by zaprosić cudzoziemca, ponieważ świadczy to o tym, że na miejscowym rynku pracy zabrakło pewnych fachowców. Oczywiście, taka procedura jest dosyć restrykcyjna, dlatego otrzymanie pozwolenia na pracę często bywa poważnym problemem dla niektórych migrantów.

Warto zauważyć, że w wypadku dużych firm, które mają oddziały w wielu państwach świata, procedura otrzymania pozwolenia na pracę zazwyczaj odbywa się w uproszczony sposób. W każdej międzynarodowej firmie tworzy się rezerwy fachowców, którzy w razie potrzeby mogą zostać wysłani na okres kilku lat do pracy w zagranicznych przedstawicielstwach firmy. Pracownicy otrzymują zapowiedź o dostępnych wakatach w oddziałach firmy. Wszyscy zainteresowani danym stanowiskiem w wypadku pomyślnego przejścia rekrutacji mogą otrzymać pracę w innym kraju. Główną przyczyną tego, że tak mało (blisko 1%) pracowników ukraińskich firm otrzymuje na takich zasadach stanowiska za granicą, jest niedostateczna znajomość języka angielskiego, a także kultury kraju, do którego się wybierają³. Obecnie Ukraina ma podpisane porozumienie dotyczące zatrudnienia na emigracji z następującymi krajami: Rosja, Białoruś, Łotwa, Litwa, Armenia, Polska, Czechy, Słowacja. W tych krajach pracownicy ukraińscy mogą skorzystać z konsularnej pomocy państwa oraz mają prawo do odpłacanego urlopu, do zatrudnienia na umowę o pracę, do pracy w warunkach odpowiadających normom sanitarnym, a czasami nawet do emerytury.

Kierunki migracji Ukraińców w Europie

Najbardziej atrakcyjne kraje dla Ukraińców migrujących w celach zarobkowych to Rosja i Polska⁴. Zgodnie z informacjami Międzynarodowego Centrum Badań największą popularnością cieszy się Rosja. Według różnych danych w Rosji pracuje od 1 do 1,5 mln obywateli Ukrainy. Są oni zatrudnieni w budownictwie, handlu detalicznym oraz transporcie. Drugie miejsce zajmuje Polska, gdzie co roku w rolnictwie pracuje 300 tys. Ukraińców. Następne pod względem liczby ukraińskich migrantów są Hiszpania (200–250 tys., przeważnie mężczyźni, na budowie) oraz Włochy (250 tys., głównie kobiety, które opiekują się dziećmi i ludźmi w starszym wieku). W przybliżeniu około 100 tys. ukraińskich obywateli pracuje w Portugalii, Czechach i Grecji. Do rejonów Ukrainy o największych

³ Jak mogę dostać pracę za granicą?, <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/news/trudova-migracija> (dostęp: 17 maja 2011).

⁴ O. Livinsky, 20% obywateli Ukrainy pracujących za granicą zarabia więcej niż wszyscy Ukraińcy, <http://www.ukraine-poland.com/u/publicystyka/publicystyka.php?id=1970> (dostęp: 17 maja 2011).

odsetkach osób pracujących za granicą należą: zakarpacki, Bukowina, Galicja Wołyńska, centralno-zachodni i centralno-wschodni. Migracje za pracę mają dosyć wyraźne geograficzne ukierunkowanie — albo do najbliższych krajów, albo do bardziej odległych, jeśli oferowane są tam atrakcyjniejsze warunki pracy i zarobki.

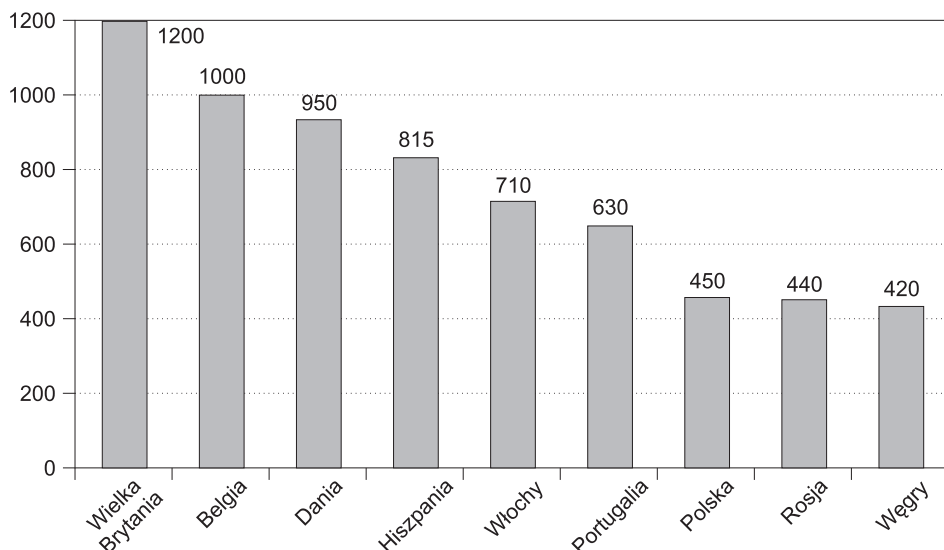
Podział pracujących migrantów

Podział pracujących migrantów różni się pod każdym względem od analogicznych podziałów ludności Ukrainy. Można to wyjaśnić za pomocą dwóch głównych czynników. Po pierwsze, osoby pracujące za granicą są bardziej elastyczne i podejmują każdą pracę, nawet tę, na którą miejscowi się nie zgadzają. Po drugie, pracodawcy, zatrudniając migrantów, starają się minimalizować swoje koszty, ponieważ płacą im mniej. Często zatrudnia się imigrantów nielegalnie, w taki sposób powiększa się szarą strefę, lecz jest to opłacalne, zwłaszcza w dziedzinach, w których mniejsza jest kontrola państwowa lub społeczna, czyli w gospodarstwach domowych i w małych przedsiębiorstwach. Najbardziej rozpowszechnionymi rodzajami zatrudnienia migrantów jest budownictwo i praca gospośi domowej. Na budowie zaangażowanych jest dwie trzecie migrantów. Wśród kobiet zaś dominuje praca pomocy domowej, choć znaczna ich część pracuje również w handlu, hotelach i restauracjach. W zasadzie w ciągu pierwszych miesięcy pobytu za granicą ludzie zgadzają się na mniej prestiżową pracę, często taką, na którą nigdy by się nie zgodzili w ojczyźnie. Po okresie adaptacji w kraju pobytu ich oceny znacznie się zmieniają. Jeśli dana osoba przebywa na emigracji dłużej niż rok, zmienia się jej status, wówczas staje się ona stałym imigrantem. Dosyć często zdarza się tak, że Ukraińcy mający wyższe wykształcenie jako migranci wykonują proste prace, które nie wymagające od nich fachowych kwalifikacji. Taka sytuacja jest niekorzystna z dwóch przyczyn: po pierwsze, jeśli człowiek przez dłuższy okres nie pracuje w swoim zawodzie, to może utracić posiadane kwalifikacje, a po drugie, fachowcy opuszczają narodowy rynek pracy, na którym ich potem brakuje.

Zarobki Ukraińców za granicą

Można by było się spodziewać, że zagraniczne zarobki są potrzebne Ukraińcom wyjątkowo, dla podtrzymania swojego stanu materialnego, i migracja jest dorywczym przedsięwzięciem. Jednak badania pokazują, że tylko około 3% migrantów decyduje się po powrocie otworzyć własny interes. Z innych zaś badań wynika, że niezależnie od wzrostu dochodów spora część migrantów nadal określa swój stan materialny jako „średni” albo „ubogi”. Nawet faktyczny wzrost posiadanych środków pieniężnych nie daje zatem odczucia, że poziom życia się popra-

wił. Na podstawie obserwacji można stwierdzić, że średnie miesięczne zarobki migranta wynoszą około 817 dolarów USA, co trzykrotnie przewyższa średni dochód etatowego pracownika w gospodarce Ukrainy (268 dolarów USA)⁵. Zgodnie z szacunkami ekspertów płaca, jaką otrzymują migranci, stanowi 30–60% pensji, którą za tę samą pracę otrzymują stali mieszkańcy kraju. Na rycinie 1 przedstawione są średnie pensje w różnych krajach Europy. Jak widać, najmniej można zarobić na Węgrzech i w Polsce, a najwięcej w Wielkiej Brytanii. Dosyć wysokie zarobki są również we Włoszech, Hiszpanii, Belgii oraz Danii.

Ryc. 1. Średnie pensje w krajach europejskich

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych.

Pozamerytoryczne wymagania pracodawców

Badacze są zgodni, że główną i najistotniejszą cechą kandydata pretendującego na dane stanowisko jest posiadanie niezbędnego fachowego doświadczenia. Wydaje się jednak, że nie jest to jedyne kryterium. Opierając się na statystykach przedstawionych na portalu Superjob, obserwujemy, że płeć pracownika nie ma znaczenia w 68% ofert pracy. W przybliżeniu w jednej piątej (19%) potrzebny jest mężczyzna, a w jednej ósmej (13%) — kobieta⁶. O wiele poważ-

⁵ *Sumy, które Ukraińcy zarabiają za granicą*, <http://www.openukraine.org/> (dostęp: 17 maja 2011).

⁶ „Zewnętrzna migracja zarobkowa mieszkańców Ukrainy”, wyniki badania przeprowadzonego przez fundację Wiktora Pińczuka wspólnie z fundacją Arseniusza Jatseniuka „Open Ukraine” w 2010 roku, <http://www.openukraine.org.ua/> (dostęp: 17 maja 2011).

niejszy problem stanowi ograniczenie wiekowe: wiek nie gra roli tylko w 12% propozycji pracy. We wszystkich innych wypadkach wymagania dotyczące określonego wieku są wyraźnie sprecyzowane. Informacje dotyczące życia prywatnego, stanu cywilnego i liczby dzieci osoby starającej się o pracę, według danych portalu, ciekawia w przybliżeniu co setnego pracodawcę. „Dziś pracodawcy są bardziej wymagający, zwracają uwagę także na czynniki drugoplanowe, na przykład na sytuację rodzinną. Kiedyś pracodawca mógł sobie pozwolić na wyodrębnienie budżetu na szkolenie i podnoszenie kwalifikacji pracowników, a dziś rynek wymaga już dobrze wyszkolonych fachowców z dużym doświadczeniem zawodowym zdobytym na podobnym stanowisku” — mówi Anna Petriv, konsultant działu HR firmy ANKOR w Kijowie. Według niej wiek kandydata, jego sytuacja rodzinna, obecność małych dzieci jest dla pracodawcy informacją, na podstawie której może on zdecydować o zatrudnieniu, ponieważ na danym stanowisku przewiduje na przykład częste wyjazdy służbowe.

Skutki migracji zarobkowej

Negatywne skutki obejmują:

- wyjazd części pracującego potencjału, w tym wysoko wykwalifikowanych pracowników, którzy z czasem tracą swoje fachowe umiejętności, ponieważ praca wykonywana przez nich za granicą ma prymitywny i nieprestizowy charakter;

- moralno-psychologiczny aspekt: migracje powodują rozpad rodziny; pracujący za granicą czasami zaniedbują własne zdrowie, wykonują ciężkie prace fizyczne, w nienormowanym czasie i niesprzyjających warunkach, nie mając przy tym zapewnionej opieki lekarskiej;

- wzrost cen towarów i usług na wewnętrznym rynku, w szczególności cen mieszkań, przy niskiej sile nabywczej większości ludności;

- utrata świadomości narodowej, utożsamianie się z cudzymi obyczajami i mentalnością.

Pozytywne skutki to:

- zmniejszenie społecznego napięcia i obciążenia rynku pracy, w szczególności poziomu bezrobocia;

- znaczny przepływ środków pieniężnych, dający możliwość zwiększenia własnego dobrobytu ludności;

- możliwość finansowania rodzin pozostających w ojczyźnie, w szczególności zapewnianie dzieciom możliwości nauki w dobrych szkołach i na uniwersytetach, poprawa warunków mieszkaniowych, finansowanie leczenia itp.;

- rozszerzenie światopoglądu, zrozumienie praw gospodarki rynkowej w krajach rozwiniętych, nauka języków obcych.

Zakończenie

Zdaniem specjalistów w celu zmniejszenia liczby osób emigrujących za granicę w celach zarobkowych potrzebne jest wdrożenie systemu działań, ukierunkowanych zarówno wewnątrz, jak i zewnątrz. Pierwsze należą do sfery makroekonomii, czyli stabilizowania i uzdrowienia gospodarki; chodzi tu o stworzenie nowych miejsc pracy i sprzyjających warunków, dzięki którym zwiększy się udział zagranicznych inwestorów. Przez zadania ukierunkowane zewnątrz można rozumieć zapewnianie pracownikom cywilizowanych form wyjazdu za granicę oraz możliwości sprawnego powrotu do domu. Produktywny nawał pracy jest przecież drogą do przezwyciężenia ubóstwa oraz powstrzymywania ludności przed wyjazdem za granicę w celach zarobkowych.

Bibliografia

- Hnybidenko I., *Problemy pracującej migracji z Ukrainy i ich rozwiązania*, [w:] I. Hnybidenko, *Gospodarka Ukrainy*, 2001.
- Konstytucja Ukrainy, Dom Wydawniczy „Skif”, Kijów 2006.
- Pozniak O., *Grupowe migracje w Ukrainie: stan obecny, problemy, perspektywy*, „Ekonomiczne czasopismo” 2004.
- Rynek pracy Ukrainy w 2008 roku. Rocznik analityczno-statystyczny*, Państwowe centrum pracy, Kijów 2008.
- Solomko I., *Gdzie Ukraińcowi dobrze żyć? Nasze w Belgii*, 12 lutego 2008.
- „Zewnętrzna migracja zarobkowa mieszkańców Ukrainy”, wyniki badania przeprowadzonego przez fundację Wiktora Pińczuka wspólnie z fundacją Arseniusza Jatseniuka „Open Ukraine”, 2010, <http://www.openukraine.org.ua/>.

Zasoby internetowe

- <http://eurorobota.ucoz.com>.
- <http://mihrantua.narod.ru>.
- Jak mogę dostać pracę za granicą?*, <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/news/trudova-migracija>.
- Livinsky O., *20% obywateli Ukrainy pracujących za granicą zarabia więcej niż wszyscy Ukraińcy*, <http://www.ukraine-poland.com/u/publicystyka/publicystyka.php?id=1970>.
- Migracja zarobkowa: gdzie do pracy, jeśli nie w domu*, <http://mojazarplata.com.ua/ua/main/news/trudova-migracija>.
- Poszukiwanie pracy za granicą*, „Za granicą” nr 10 (372), <http://www.zagran.kiev.ua/article.php?new=372&idart=3725>.
- Sumy, które Ukraińcy zarabiają za granicą*, <http://www.openukraine.org.ua/>.

Economic migration of Ukrainians

Summary

Examining this theme we ran into a global problem, as migration of labour force, foremost it should be noted that migratory motions are the so-called «indicator» of reaction of population on changing in the economic, political, social washing of any society. A size, directions and scales of such processes of certain, is testified a measure to stability or vice versa about instability of community development. The process of labour migration in Ukraine has a tendency to growth. It is for this reason necessary for more effective it follows to inculcate the use of labour resources system of monitoring of migratory streams of population and to perfect the legislative providing but other. As stopping labour migration is impossible, it costs to use it positive consequences and to try to decrease negative.